

УДК 378.03

ГУМАНІТАРНА ОСВІТА ЯК ФАКТОР СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

© Білоцерківська Н.Г.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Інформація про автора:

Білоцерківська Наталя Геннадіївна: ORCID: 0000-0002-9418-2684; nataliya_belotserkovskaya@ukr.net; кандидат педагогічних наук, доцент кафедри політології та соціології; Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди; вул. Артема, 29, м. Харків, 61002, Україна.

У статті розкрито зміст та завдання гуманітарної освіти та її вплив на соціалізацію студентської молоді в умовах сучасного суспільства. Автор доводить необхідність викладання гуманітарних дисциплін в вищих навчальних закладах як фактору конструювання нового соціокультурного простору та соціально відповідальної особистості.

Ключові слова: гуманітарна освіта, гуманітарні дисципліни, гуманітаризація, студентська молодь, соціалізація, соціокультурна діяльність.

Белоцерковская Н.Г. «Гуманитарное образование в контексте социализации молодежи в условиях современного общества»

В статье раскрывается содержание и задачи гуманитарного образования, а также его влияние на социализацию студенческой молодежи в условиях современного общества. Автор доказывает необходимость преподавания гуманитарных дисциплин в высших учебных заведениях как фактора конструирования нового социокультурного пространства и социально ответственной личности.

Ключевые слова: гуманитарное образование, гуманитарные дисциплины, гуманитаризация, студенческая молодежь, социализация, социокультурная деятельность.

N. Bilotserkivska «Humanities Education as a Factor of Students Socialization in Modern Society»

The article deals with the content and objectives of liberal education and its impact on the socialization of students in today's society. The author proves the necessity of teaching the humanities in higher education as a factor in constructing a new socio-cultural space and socially responsible individual.

Keywords: liberal education, humanities, humanization, students, socialization, social and cultural activities.

Постановка проблеми. Сучасний період історичного розвитку України характеризується реформуванням багатьох аспектів соціального життя, змінами соціального контексту. Реконструкція старого і конструювання нового соціокультурного простору, поєднання в ньому визначених зразків і моделей поведінки є результатом впливу різних соціальних інститутів, у тому числі й освіти.

Освіта включає широке коло компонентів, що забезпечують розвиток людини в широкому розумінні цього слова. Але особливе місце в її загальній системі посідає гуманітарна освіта, яка, на думку дослідників, відповідає за трансляцію загально значимих цінностей культури, без яких неможливе існування людини і соціуму.

Статус гуманітарної освіти визначається її світоглядною орієнтованістю, функцією інтеграції знань із різних галузей науки в цілісну картину світу та формування певних позицій і цінностей особистості в найбільш важливих сферах життя: жива і нежива природа, суспільство, родина, людина, історія, культура тощо. Як бачимо, гуманітарній освіті за її

статусом притаманна функція соціалізації людини – освоєння сконцентрованих у гуманітарній освіті знань, які розкривають узагальнений і науково-осмислений соціальний досвід як людства в цілому, так і окремого суспільства й навіть окремих людей (історичні та літературні герої). У цьому контексті система гуманітарної освіти органічно поєднується з процесом соціалізації студентської молоді та набуває особливого значення в сучасних наукових дискурсах дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Нині існує досить багато теоретичного матеріалу, державних, авторських концепцій щодо розуміння гуманітарної освіти та процесу гуманітаризації. Серед українських вчених, які досліджували соціально-гуманітарну освіту, передусім, потрібно назвати О. Проказу, Е. Андрееву, В. Будка, В. Гавеля, В. Горбаня, О. Дику, І. Доннікова, Г. Касяновича, Т. Князева, В. Корнієнка, М. Лукашевича, В. Моторіна та І. Макарова, Н. Победу, І. Оніщенко, В. Пятенко, Т.Резникову, Ф. Семенченко. З точки зору вказаних науковців гуманітарна освіта розглядається як базовий методологічний принцип освітньої і національної державної політики в Україні, вона спрямована на формування людяного і систематичного мислення, є одним з головних засобів заповнення духовного вакууму в суспільстві, одним із основних джерел формування соціальної ідеології ХХІ ст. Більш того, її розглядають як одну з трьох науково-технічних революцій людства: перша була спричинена механізацією виробництва, друга – автоматизацією, третя народжується гуманізацією науки і техніки, різноманітних сфер діяльності суспільства, й гуманітаризацією освіти [1, с. 64].

Водночас теоретичний аналіз наукових досліджень показав, що проблема впливу гуманітарних наук та аналіз їх потужного потенціалу в соціалізації студентської молоді потребує подальшого ґрунтовного дослідження й аналізу.

Постановка завдання. На підставі аналізу наукової літератури з'ясувати зміст та завдання гуманітарної освіти та її вплив на соціалізацію студентської молоді в умовах сучасного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Згідно з найпоширенішим визначенням, соціалізація (від лат. *socialis* – суспільний) – це процес входження індивіда в суспільство, засвоєння та пристосування індивіда до соціально-економічних умов, рольових функцій, соціальних норм, що складаються на різних рівнях життєдіяльності суспільства, до соціальних груп і соціальних організацій, соціальних інститутів, що виступають як середовище життєдіяльності [2, с. 74]. Особливу соціальну категорію молодих людей складає студентська молодь. Ця соціальна група за характером своєї діяльності, поглядами, ціннісними орієнтаціями дуже близька до інтелігенції, яка відіграє фактично провідну роль у продукуванні й розповсюдженні ціннісно-нормативних орієнтирів суспільства. Підготовка студентів у вищому навчальному закладі є етапом вторинної соціалізації, яка забезпечує не тільки подальший розвиток особистісних якостей, але й набуття індивідом необхідних для практики професійних знань і навичок, формування професійних, світоглядних і громадських якостей майбутнього фахівця; розвиток професійних здібностей як передумову подальшої самостійної професійної творчості; становлення інтелекту і стабілізацію рис характеру; перетворення мотивації та всієї системи ціннісних орієнтацій; формування соціальних цінностей у зв'язку з професіоналізацією. Тобто, під час навчання у ВНЗ відбувається соціалізація студента як особистості. Демографічні та інтелектуальні характеристики студентської молоді визначають цю соціокультурну спільноту однією з найбільш ресурсномістких суспільних груп, бо вік і освіта є найважливішими соціальними ресурсами. Динамічність і відносно високий рівень організованості студентів робить привабливою цю групу для різного роду впливу, в першу чергу, освітніх факторів [3, с. 60].

Відомо, що якість освіти, її мета і зміст завжди формуються в контексті панівних соціокультурних цінностей, ідеалів і цілей суспільного розвитку, а також визначаються рівнем розвитку культури даного суспільства. Тому освітній ідеал ХХІ століття якісно відрізняється від класичного ідеалу. Сучасна освіта має органічно включати творчість в освітній процес, формувати світогляд, заснований на багатокритеріальності рішень, моральній відповідальності за свої вчинки, професійній універсальності,

багатофункціональному ставленні до світу. Тому в поняття “фахівець” має обов’язково включатися його діяльність, свідомість, інтелект, здібності [4, с. 247].

Сучасна підготовка майбутніх фахівців має забезпечуватися системою різних навчальних дисциплін, де кожна з них буде продумана як глибоко гуманітарна, тобто буде охоплювати принципові питання людського існування, взаємовідносини людини з соціальним, природним середовищем. Особливий потенціал для соціалізації студентської молоді мають гуманітарні дисципліни, передусім, загальна і соціальна педагогіка, психологія, соціологія, правознавство, культурологія, що сприяють оволодінню майбутніми спеціалістами методологією наукового бачення соціальних процесів, розумінню соціалізації як процесу взаємодії людини і суспільств щодо освоєння цінностей, культури, традицій, моделей бажаної поведінки, у їх взаємодії з іншими соціальними інститутами.

У такому вигляді гуманітарна освіта допоможе майбутнім спеціалістам пізнати суспільство на різних етапах його історії, осмислити феномен культури, сенс свого власного існування і існування іншої людини.

У практичній діяльності сучасної вищої школи, в системі навчання і виховання відверто переважає технократичний підхід у підготовці спеціалістів, відставання гуманітарної сфери, недостатність гуманітарної культури студентів [5, с. 162]. Сучасні студенти добре розуміють необхідність гуманітаризації вищої освіти, соціальну і професійну цінність гуманітарного знання. Так, за даними дослідження, яке проводилось у 2009 році на базі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, 80% опитаних студентів заявили про те, що розуміють важливість і необхідність загальнокультурної підготовки спеціалістів будь-якого профілю. Разом з тим майже всі студенти зазначили, що відчувають недостатність власної гуманітарної освіти, а 90% висловились за зміну змісту і структури гуманітарної освіти.

Студенти вважають найбільш цінним у гуманітарному знанні формування навичок пошуку відповідей на складні питання буття – 35%, пізнання основних загальнолюдських цінностей – 31,3% (на факультеті психології та соціології цей показник досяг 46%; розвиток творчих здібностей – 29,1%; формування механізмів адаптації людини в сучасних умовах – 25,0%). Такий підхід відповідає сучасному завданню освіти: навчити навчатись. Але ставлення студентів до цієї проблеми є неоднозначним. Опитування показало, що 6,3% студентів вважають, що для майбутньої спеціальності їм не потрібні гуманітарні знання; 13,1% респондентів відповіли, що вивчають гуманітарні науки тому, що вони є обов’язковими в навчальному плані. Найбільш висока оцінка цієї позиції у студентів факультету психології та соціології – 20%, українського мовно-літературного факультету – 19,1%.

Свій інтерес до вивчення гуманітарних дисциплін студенти пояснюють тим, що гуманітарна підготовка допомагає їм повноцінно спілкуватися з людьми – 53,9%; зрештою «гуманітарні знання – це дуже цікаво» – так оцінили 25,3% опитаних. Більш того, 26,5% респондентів вважають, що гуманітарна освіта дає більше шансів досягти успіху в житті (кар’єра, соціальний статус тощо), але 68,1% зазначають, що успіх у житті залежить, передусім, від індивідуальних якостей особистості.

Проведене соціологічне дослідження щодо якісних кількісних параметрів процесу викладання гуманітарних наук виявило, що лише 1,2% опитаних вважають, що гуманітарні дисципліни зовсім не треба вивчати; 58,4% респондентів вважають, що викладати гуманітарні дисципліни слід упродовж усього терміну навчання. Більшість опитаних студентів вважають, що обсяг гуманітарних дисциплін слід залишити в межах існуючого навантаження – 55,1%; збільшити обсяг гуманітарних наук пропонують 14,1% опитаних.

Аналізуючи мотивацію одержання студентами вищої освіти в Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, отримали такі результати. Великою значущістю для респондентів є бажання стати висококваліфікованим спеціалістом – 52,3% (найвищий цей показник у соціологів – 75%). Майже половина опитаних (45,1%) прагнуть стати культурною та освіченою людиною. Приблизно однаково значущість мають для студентів такі мотиви, як підвищення свого соціального статусу (29,5%) та

забезпечення матеріального достатку (30%), до речі, найвищим цей показник є на юридичному факультеті – 51,7%.

Наведені дані свідчать про те, що у свідомості студентської молоді існує явна суперечність між усвідомленням необхідності і важливості гуманітарної освіти і відсутністю чіткого уявлення про те, де і як можливо використовувати знання, що пов'язано з нестабільністю життя нашого суспільства, невпевненістю в майбутньому, відсутністю у більшості студентів уявлень про те, що їхні професійні знання будуть реалізовані в практичній діяльності.

Висновки. Отже, важливу роль у соціалізації студентської молоді відіграють гуманітарні навчальні дисципліни, що розкривають узагальнений і науково-осмислений соціальний досвід людства. Саме на сучасні наукові знання про людину як об'єкта-суб'єкта соціальних відносин, суспільство та культуру як соціальне середовище соціалізації має спиратися формування особистості майбутнього фахівця. Історичний досвід свідчить, що потреба в гуманітарних знаннях виникає в умовах, коли людина стикається з творчим завданням. Сучасний студент здатний вирішувати окремі завдання, але бракує саме тих спеціалістів, які спроможні проаналізувати результати власних експериментів, оцінити весь технологічний ланцюг, передбачити наслідки, як взаємодії з різними соціальними інститутами, так і своєї діяльності, зокрема соціокультурної, відповідати за них.

Перспективи подальших досліджень. Перспективними напрямками подальших досліджень є аналіз впливу гуманітарних наук на формування соціокультурної компетентності як інтегративної якості особистості, що забезпечує його здатність до ефективної діяльності у полікультурному соціумі.

Список використаних джерел

1. Белогурова А. Общегуманитарный базис системы образования / А. Белогурова, Т. Елканова // Высшее образование в России. – 2004. – № 3. – С. 64–66.
2. Бурдые П. Социология социального пространства / П. Бурдые : пер. с франц. под ред. Н.А. Шматко. – М. : Ин-т экспериментальной социологии ; СПб. : Алетейя, 2005. – С. 74.
3. Подольская Е. А. Цели высшего образования: корректировка в ответ на вызовы времени / Е. А. Подольская // Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи : матеріали Міжнар. наук. конф., м. Харків, (15-16 квітня 2010 р.) / Харків. держ. акад. дизайну і мистецтв. – Харків, 2010. – С. 59-61.
4. Астахова В. И. Основные тенденции развития образования в XXI веке / В. И. Астахова // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». – 2009. – № 844. – С. 245 – 250.
5. Стратегия гуманизма: (Из опыта работы науч.-учеб. Комплекса НТУ «ХПИ»): монография / под ред. В. И. Астаховой, Л. И. Товажнянского. – Харьков: Изд-во НУА, 2004. – 211 с.

References

1. Belohurova, A & Elkanova, T 2004, 'Obshchegumanyarnyy bazis systemy obrazovaniya', *Vyssheye obrazovaniye v Rossii*, no. 3, pp. 64–66.
2. Burdye, P 2005, *Sotsiologiya sotsyalnogo prostranstva, Istitut eksperimentalnoy psikhologii*, Moskva, Aleteyya, Sankt-Peterburg, p. 74.
3. Podolskaya, EA 2010, 'Tseli vysshego obrazovaniya: korrektyrovka v otvet na vyzovy vremeni', *Sotsialno-humanitarni vektory pedahohiky vyshchoyi shkoly : materialy Mizhnarodnoyi naukovoyi konf.*, m. Kharkiv, (15-16 kvitnya 2010 r.), Kharkivska derzhavna akademiya dyzainu i mystetstv, Kharkiv, pp. 59-61.
4. Astakhova, VI 2009, 'Osnovnyye tendentsii razvitiya obrazovaniya v XXI veke', *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina. «Sotsiolohichni doslidzhennya suchasnoho suspilstva: metodolohiya, teoriya, metody»*, no. 844, pp. 245–250.
5. Astakhova, VI & Tovazhnyanskiy, LI (ed.) 2004, *Strategiya gumanyzma: (Iz opita raboti nauch.-ucheb. Kompleksa NTU «KhPY»)*, Izdatelstvo Narodna Ukrainaska Akademiya, Kharkiv.

Стаття надійшла до редакції 6.12.2014р.

